

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 16 (Haziran/June 2024), s. 217-231.
Geliş Tarihi-Received: 06.05.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 08.06.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1477923

İlişkili Hareket (Associated Motion) ve Türkçe Fiiller

Associated Motion and Turkish Verb

Abdullah ÇİĞİL*
Mehmet ALAYBEYOĞLU**

Öz

Fiillere başta yön ilişkisi olmak üzere amaç, niyet, zamansal sıralama, görünüş vb. anlam ilişkileri yükleyen ilişkili hareket; zaman, görünüş, kip gibi evrensel bir kategori olarak kabul edilmektedir. İlk olarak Avustralya dillerinde tespit edilen ilişkili hareket, genel olarak morfolojik bir kategori olarak kabul edilmiş ve bu görüş, uzun yıllar kabul görmüştür. Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalar, evrensel özellikler gösteren dil bilimsel bir kategorinin sadece bütün dillerde morfolojik yollarla karşılanmasının oldukça genel bir ifade olduğunu, bu tür kategorilerin başka dil bilimsel yollarla (söz dizimsel, sözlüksel) kodlanabileceğini göstermiştir. İlişkili hareket üzerine yapılan çalışmaların sayısı arttıkça bu kategorinin yalnızca morfolojik bir kategori olmadığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu çalışma, evrensel bir kategori olarak kabul edilen ilişkili hareketin Türkçede de bulunduğunu ve morfo-sentaktik ve sözlüksel yollarla kodlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türkçedeki ilişkili hareket üzerine yapılan ilk çalışma olması sebebiyle önem arz eden bu çalışmada ilişkili hareketin çok fiilli yapılar (seri fiil yapıları, birleşik fiil) ile kodlandığını ve bu yapıların oluşumunda kullanılan zaman ekleri ve zarf-fiil eklerinin morfolojik bir rol üstlendiği görüşü savunulmaktadır. Çalışmada, Türkçedeki ilişkili hareket örnekleri yazılı kaynaklardan ve konuşma dilinden tespit edilmiş, işlevlerine göre iki sınıfa (birleşik fiil şeklindeki ilişkili hareket, seri fiil şeklindeki ilişkili hareket) ayrılmıştır. Bu çalışma, Türkçedeki ilişkili hareket üzerine yapılacak çalışmalar için bazı veriler sunacağı gibi karşılaştırmalı dil araştırmalarında Türkçeyi ilişkili hareket özelliklerine göre değerlendirme imkânı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Hareket, fiil, ilişkili hareket, Türkçe.

Abstract

Verbs are given the direction relationship, purpose, intention, temporal sequence, aspect, etc. relational motion that imposes meaning relations; It is accepted as a universal category such as tense, aspect and mood. The associated motion, which was first detected in Australian languages, was generally accepted as a morphological category and this view has been accepted for many years, but recent studies have shown that a grammatical category with universal features is met only by morphological means in all languages showed that it can be encoded by grammatical means (syntactic, lexical). As the number of studies on associated movement increases, it has strengthened the view that this category is not just a

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Osmaniye/Türkiye, e-posta: abduhahci@hotmai.com, ORCID: 0000-0002-6865-5463.

** Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Osmaniye/Türkiye, e-posta: mhmtalaybeyoglu@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7037-0467.

morphological category. This study aims to reveal that the associated motion, which is accepted as a universal category, also exists in Turkish and is coded through morpho-syntactic and lexical means. In this study, which is important because it is the first study on associated motion in Turkish, it is argued that the relative motion in Turkish is coded with multi-verb structures (serial verb structures, compound verbs) and the tense suffixes and gerund suffixes used in the formation of these structures play a morphological role. In the study, examples of associated motion in Turkish were identified from written sources and spoken language and divided into two classes (associated motion in the form of compound verbs, related actions in the form of serial verbs) according to their functions. This study will provide some data for studies on associated motion in Turkish, as well as the opportunity to evaluate Turkish according to its associated motion features in cross-linguistic research.

Keywords: Motion, verb, associated motion, Turkish.

Giriş

İnsan hayatının ve eylemlerinin vazgeçilmez bir unsuru olan hareket, eski çağlardan bu yana insanın dikkatini cezbetmiş, hareketin ne olduğu ve nasıl gerçekleştiği, cevap bulunması gereken önemli sorular olarak görülmüştür. Yön, amaç, niyet, zaman gibi pek çok kavramla doğrudan ilişkili olan hareketin şifresini çözmek hayatı da daha etraflı olarak anlamlandırmanın bir parçası olmuştur. Bu sebeple birçok bilim dalı hareketin doğası ve mahiyeti üzerine çalışmalar yapmıştır.

Hareket kavramı, dil bilim çalışmalarında önemli bir yer edinmiş, hareketle doğrudan ilişkili olan yer, zaman, yön kavramları ve bu kavramları bünyesinde barındıran fiil, dil bilim çalışmalarında başat rol üstlenmiştir. İki büyük dil bilgisi kategorisinden biri olan fiiller (diğeri isimler), birçok dil bilgisi unsuru ile doğrudan ilişkili olup söylemde zaman, yön, amaç vb. pek çok anlam ilişkisi kurabilmektedir. Hareket anlamı kodlayan fiiller de hareket kavramı ile doğrudan ilişkili (başta yön olmak üzere) kavramları kendi kök anlamında barındırmakta veya morfolojik, sözlüksel ve söz dizimsel yollarla kodlamaktadır.

Evrensel bir kavram olan hareketin dillerdeki kodlanma şekillerinin ne ölçüde benzer/farklı olduğu dil bilim çalışmaları için cevap bulunması gereken önemli bir soru olarak görülmüştür. Hareket ile ilişkilendirilen diğer unsurların (zaman, yön, amaç vb.) fiil ile ne tür anlamsal ilişkiler kurduğu ise diğer önemli sorulardan biridir. Hareket -fiil ilişkisinin sonucu olarak ortaya çıkan ilişkili hareket (İH) evrensel bir dil bilgisi kategorisi olarak kabul edilmiş ve İH'nin dillerdeki görünümü üzerine yapılan çalışmalar her geçen gün artmıştır. Bu çalışmada İH'nin Türkçedeki görünümü üzerinde durulacak, İH'nin Türkçede hangi yollarla kodladığı tespit edilecektir.

1. Hareketin Doğası, Dil Bilimi ve Diğer Bilimlerdeki Görünümü

Bir cismin uzayda bir noktadan belirli bir yere doğru yer değiştirmesi veya bir cisimdeki belirli bir değişim olarak tanımlanabilecek hareket, günlük yaşamın merkezinde yer alır. İnsan davranışlarını doğrudan etkileyen hareket kavramı, pek çok bilim dalının inceleme alanına girmiştir. Günlük hayat söz konusu olduğunda kolayca tanımlanabilecek bir kavram olan hareket, bilimsel araştırmalar için oldukça karmaşık ve derinlemesine incelenmesi gereken bir alan olarak görülmüştür. Çünkü hareket, sadece bir cismin değişimi veya yer değiştirmesi olarak görülemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir varlığın hareket etmesi onu gören konuşur tarafından kolayca ifade edilebilir veya anlaşılır ancak hareketin altında yatan "gerçek"i bir teoriye dönüştürmek oldukça zordur çünkü evrende pek çok hareket bulunmaktadır ve bütün bu hareketleri kapsayan bir tanım bulabilmek, kapsamlı bir araştırma gerektirmektedir. Bu sebeple her bilim, kendi ilgi alanına göre hareketi tanımlama yoluna gitmiştir. Felsefe, hareketin doğası ile ilgilenirken fizik, hareketin gerçekleşme şekline ve sonuçlarına yani hareketin

şekil özelliklerine odaklanmıştır. Dil bilim ise hareketin dildeki ifadesi ve hareketin kodlandığı dil bilimsel kategoriler -çoğunlukla fiil- üzerinde çalışmıştır.

Eski çağlardan bu yana hareketin doğası ve hareketle doğrudan ilişkili olan iki kavram (uzay ve zaman) filozofların ilgisini çekmiş ve bu kavramlar üzerinde araştırmalar yapılmasına yol açmıştır. Hareket kavramı üzerinde etraflı olarak düşünen ilk filozof ise Aristoteles'tir. "Metafizik'te hareket ve onun doğadaki yeri hakkındaki görüşlerini detaylı olarak açıklayan Aristoteles, "hareket"i değişim kavramı ile ilişkilendirerek hareket tanımını "Var olanın (dynamis) ortaya çıkması (energia)" şeklinde açıklamıştır. Ayrıca evrendeki her türlü değişimin hareket anlamına geldiğini, değişmeyen tek varlığın Tanrı olduğunu vurgulamıştır (Aristoteles, 2010, s. 101). Aristoteles'in asıl amacı değişimi bütün ayrıntıları ile açıklamaktır. Değişim, hareket ve fiil kavramlarını birbirleriyle doğrudan ilişkili kavramlar olarak gören Aristoteles, hareket sürecini üç aşama olarak görmüştür: "Bir maddenin değişim potansiyeli barındırması (dynamis), değişime uğrama süreci (kinesis) ve değişimin sonuçlanması (energia)." Kinesis olarak adlandırılan hareket, bir fiil türü olarak değişim sürecini ifade etmek için kullanılmıştır. Aristoteles'e göre tamamlanmamış, eksik bir fiil türü olan hareket; kendi içinde bir amaç barındırmaz; okumak, düşünmek gibi belirli bir amaç bildiren fiillerden ayrılır (Aristoteles, 2010, s. 403).

Aristoteles, değişimi dört farklı şekilde ele almıştır: birincisi, doğada olan var oluş ve yok oluş; ikincisi, nitelikle olan farklılaşma; üçüncüsü, niceliğe ilişkin çoğalma, küçülme; son olarak yere ilişkin olarak hareket (Gül, 2010, s. 29). Her hareket -ne tür bir hareket olursa olsun- bir formdan başka bir forma doğru değişimi göstermektedir. Değişimde aslı olan ise bütün değişimleri içinde barındıran yer değiştirmedir ve hareket kavramının temelini oluşturur (Aristoteles, 2010, s. 480).

Aristoteles, hareketsiz nesnelere herhangi bir kuvvete maruz kalmadıklarında hareketsiz kalacağını; hareketli nesnelere ise kendilerine sürekli bir kuvvet etki etmediği sürece hareketli kalamayacağını iddia etmektedir. Bu iddia, Galileo tarafından çürütülmüştür. Galileo, *Mekanik* (1623) eserinde hareket hâlindeki bir nesnenin hareketini devam ettirme eğiliminde olduğunu ancak nesne ile yüzey arasındaki sürtünme etkisinin göz önüne alınması gerektiğini düşünmektedir. Galileo, nesnelere hiçbir kuvvet (itme/çekme) etkisi olmadan eğik bir düzlemde veya yukarıdan aşağıya düşme yoluyla hareket edebileceğini savunarak Aristoteles'in kuvvet teorisine karşı çıkmıştır. Newton, 1687'de yayımladığı "Üç Hareket Yasası" ile Galileo'nun görüşlerini desteklemiştir. Newton, bir cisme herhangi bir kuvvet uygulanmadığında bir cismin hareketsiz kalacağını veya düzgün hareketini sürdüreceğini, hareket uygulandığında ise cismin hareket durumunun değişeceğini ifade eder. Galileo, bir kuvvetin hareket ürettiği fikrini bulurken Newton da kuvvet kavramını hareket üreten bütün durumları kapsayacak şekilde genişletmiştir. Böylece "bir cisme uygulanan kuvvetin cismin hareket yönünü belirlediği" görüşü öne çıkmıştır.

Hareket üzerine yapılan en etkili teori, Einstein'ın 20. yüzyılı derinden sarsan "Görelilik Teorisi" olmuştur. Görelilik Teorisi, Newton'un 200 yıllık mekanik teorisinin itibar kaybetmesine yol açmıştır. Einstein, 1905'te Özel Görelilik Teorisi'ni, 1915'te ise Genel Görelilik Teorisi'ni sunarak fiziğin temellerini sarsmıştır. Newton'un "Üç Hareket Yasası"nın bazı bölümlerinin sadece yaklaşık olarak doğru olduğunu ispat eden Einstein'ın "Görelilik Teorisi" evrensel bir dinlenme çerçevesinin yokluğunda, bir varlığın hareketinin durumunun yalnızca gözlemlenen nesnenin referans çerçevesine göre belirlenebileceğini öne sürer. Görelilik Teorisi, her gözlemcinin hareketsiz olduğunu ve evrenin geri kalanının onun etrafında döndüğünü varsayması gerektiğini söyler (Einstein, 2002, s. 45). Dolayısıyla her gözlemci, kendi referans çerçevesinin aynı konumda

olduğunu varsayarak diğer tüm varlıkların hareket durumunu belirlemelidir. Her şey hareket hâindedir ama tüm hareketler görecelidir. Bu, çağdaş fiziğin temel ilkesidir ve hareketin -uzaya veya zamana indirgenemeyen- gerçekliğin benzersiz bir boyutu olduğu anlamına gelmektedir.

Felsefe ve fizikteki araştırmalar dışında dil biliminde de hareket üzerine araştırmaların yapıldığı görülmektedir çünkü günlük yaşamın vazgeçilmezi olan hareket ve hareketin yol açtığı olaylar, doğrudan dili ilgilendirmektedir. Hareketle ilişkili olan zaman ve mekân, dil bilimsel bir kategori olmaları sebebiyle araştırmaların merkezinde yer almaktadır. Hareket kavramının dildeki ifadesi genellikle fiil yoluyla olmaktadır. Bu sebeple hareket ile ilgili dil bilimsel çalışmaların çoğunluğu doğrudan fiil ile ilişkilendirilmektedir. Bir hareketin yer ve zaman bildirmesi de doğrudan fiil ile ilişkili unsurlar olarak görülmektedir. Dolayısıyla bir hareketin şifresini çözebilenin yolu fiilden geçmektedir.

Günlük hayatta sıklıkla kullanılan ve temelini yer değiştirmenin oluşturduğu hareketler, doğası gereği bir yön bildirir. Bu yön, bazı durumlarda konuşura doğru veya konuşurdan uzaklaşarak bazı durumlarda ise aşağı veya yukarı şekilde ortaya çıkar. Yani hareket yönlü bir kavramdır ve bunun dil bilimsel işareti veya kategorisi bulunmaktadır. Bu sebeple hareketin dilsel ifadesi ile ilgili ilk ve önemli çalışmalar konumcu (lokalist) olarak adlandırılan dil bilimcilere aittir.

Gruber (1965) tarafından önerilen ve Jackendoff (1983) tarafından geliştirilen konumcu hipotez, hareket olaylarını kavramsal yapının temeli olarak kabul etmektedir. Bu görüşe göre hareketler ve mekânsal olaylar, diğer tüm olayların kavramsallaştırılması ve yorumlanmasında merkezî öneme sahiptir. Konumcu görüş, tipik olarak iki tür olayı esas alır: hareket olayları ve konum olayları. Hareket eden veya konumlanan varlık "eyleyen" olarak adlandırılır. Her olayın kendi katılanı mevcuttur. Hareket olaylarında bir hareket eden nesne ve onun izlediği yol bulunurken konum olaylarında konumlanan bir varlık ve bir konum bulunmaktadır. Konumcu görüşün önde gelen isimlerinden olan Jackendoff (1983, s. 188) hareket olaylarındaki tematik ilişkileri üç fiil (git-, kal-, ol-) üzerinden belirlemeye çalışmıştır.

Hareket kavramını fiil üzerinden değerlendiren çalışmalardan en dikkat çekici olanı Talmy'e (1985, 2000) aittir. Talmy, hareketin ne tür sözlükselleştirme modelleriyle (lexicalization patterns) kodlandığını araştırarak hareket fiillerini evrensel olarak sınıflandırmayı denemiştir. Talmy, hareket olaylarının kavramsal ve anlamsal olarak diller arası bazı benzer ve farklı modeller sergilediğini ortaya koymuştur. Dünyadaki dilleri, hareket olaylarını kavramsallaştırma özelliklerine göre uydu-çerçeve diller (satellite-framed languages) ve fiil çerçeve diller (verb-framed languages) olmak üzere ikiye ayırmıştır. Uydu-çerçeve dillere Cermen, Slav, Kelt, Fin-Ugor dilleri dâhil edilirken Türkçe, Japonca, Korece, Yunanca, Samice, Baskça ise fiil-çerçeve diller arasında gösterilmiştir.

Talmy, hareket olayını, "bir varlığın hareketini ve sabit bir konumunun devamını içeren bir durum" olarak tanımlar (Talmy, 2000, s. 25). Yani bir *figür*'ün konumunda değişikliğe yol açan bir yol boyunca gösterdiği değişim, hareket olarak adlandırılmıştır. Talmy'e (2000) göre bir hareket olayı dördü iç bileşen ikisi dış bileşen olmak üzere altı temel anlamsal bileşenden oluşur:

(1) The bottle floated into the cave (Talmy, 2000, s. 227).

Şekil hareket yol zemin

'Şişe mağaraya (içine doğru) yüzdü'

Talmy (1985, s. 61), hareket olaylarının bileşenlerini aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Şekil: hareket eden nesne (şişe)

Zemin: Şeklin ilişkili olarak hareket ettiği yer (mağara)

Yol: Şeklin izlemiş olduğu ettiği yörünge (içeri-)

Hareket: Bir varlığın yerini değiştirmesi (sürüklen-)

Talmy, hareket olaylarının iç bileşenleri olarak adlandırdığı dört bileşene dış bileşen olarak yol ve tarzı eklemiştir. Tarz, bir hareketin yapılma şekline (hopla-, zıpla-, emekle-) vurgu yapar. Bazı dillerde tarz, fiil içinde kodlanırken bazı dillerde bir zarf veya edatın fiile yardımcı olmasıyla kodlanır. Yol ise hareketin hangi yöne doğru (içeri, dışarı, yukarı, aşağı) olduğunu bildirir. Yol da tarza benzer şekilde fiilin kök anlamında kodlanabildiği gibi bir edat veya zarf ile ayrıca vurgulanabilir. Fiilden ayrı olarak kodlanan bu dilbilgisel unsur, Talmy tarafından “uydu” olarak adlandırılır.

(2) Kedi ağaçtan indi.

(3) The cat came down from the tree.

(2)'de fiil-çerçevesel dil olarak kabul edilen Türkçede “in-” hareketinin yolu (aşağı) fiilin kök anlamı içinde kodlanmış iken (3)'te uydu-çerçevesel bir dil olan İngilizcede yol bir uydu (down) yardımıyla kodlanmıştır.

Talmy'nin dünyadaki bütün dilleri hareket olaylarını kodlama bakımından iki sınıfa ayırması büyük bir etki uyandırmış ve kabul görmüş olsa da diller üzerine yapılan çalışmaların sayısı ve niteliği arttıkça bu sınıflandırmanın bazı diller için geçerli olmadığı tespit edilmiştir. Bu iddianın sahiplerinden biri de Slobin'dir. Slobin (2004), bazı dillerin (Jaminjung¹ gibi) hareket olaylarını sözlükselleştirmede tarz ve yol ifadesine eşit ağırlık verdiğini iddia ederek Talmy'nin sınıflandırmasına eşit-çerçevesel diller'i (equipollent language) ekler. Slobin'in araştırmasında yoğunlaşmış olduğu eşit-çerçevesel diller genellikle birden fazla fiilin art arda gelerek tek fiil gibi davrandığı seri fiil yapıları barındıran dillerdir. Bu dillerde fiillerden biri asıl hareketi kodlarken diğer fiil yol veya tarzı kodlamakta yani uydu görevini bir fiil üstlenmektedir.

Türkçedeki hareket fiilleri üzerine yapılan çalışmalar (Özçalışkan ve Slobin, 1999, 2000, 2003; Özyürek ve Özçalışkan, 2000; Toplu, 2011) genellikle söylem temelli olarak Türkçenin hareket fiillerini nasıl sözlükselleştirdiği üzerinde durmaktadır. Bu çalışmalarda Talmy (1985, 2000) ve Slobin'in (1996) çalışmalarının etkili olduğu görülmektedir.

Karmaşık bir yapıya sahip olan hareketin doğasını tam olarak keşfedebilmek için pek çok bilimle iş birliği içinde çalışmak gerekmektedir. Bu yazının konusu ise hareket kavramının fiil ile ifadesinin bir göstergesi olan ilişkili hareket üzerine olacaktır.

2. İlişkili Hareket (Associated Motion)

Diller, benzer bilgileri nasıl kodlandığına göre benzer veya farklı özellikler sergiler. Yön kavramı da bunlardan biridir. Yön kavramı belirli morfemlerle, bazı yön belirteçleri ile kodlanabileceği gibi bazı dil bilgisel unsurlarla da ifade edilebilir. Özellikle doğası gereği yön anlamı barındıran pek çok hareket fiili, hareketin yönünü belirli ölçüde ifade edebilir veya fiillere bazı ekler, edatlar veya yardımcı fiiller yoluyla yön ifadesi kodlanabilir. İşte fiillerin belirli dil bilgisel unsurlar yoluyla yön anlamı kodlanması, ilişkili hareket (İH) olarak adlandırılır.

¹ Avusturalya'nın kuzeyinde konuşulan bir dil.

İlişkili Hareket (İH), zaman, görünüş, kip ve yön işaretçilerinden farklı bir kategori olarak kabul edilir. İH, genellikle morfo-sentaktik yollarla fiile (başta yön kavramı olmak üzere) çeşitli anlam ilişkileri yüklemeye denir. Literatürde İH işaretçilerinin yol kodlayan uydulardan farklı bir morfo-sentaktik kategori oluşturduğu düşünülmektedir (Koch 1984; Wilkins 1991; Rose 2015; Guillaume, 2016). Özellikle, çoğu dilde sözlüksel olmayan biçim birimler şeklinde kullanılan İH, fiille ilgili diğer morfolojik kategorilere (zaman, görünüş, kip, kiplik) göre oldukça geç zamanlarda (1980'ler) keşfedilmiş ve kabul görmüş bir kategoridir. Bu sebeple İH'nin kapsamı, net olarak ortaya konmamıştır. Diller arası karşılaştırmalı çalışmalar yapıldıkça ilişkili hareketin dil bilgisel özellikleri daha belirgin olarak ortaya çıkacaktır.

(4) Tudyá =ekwana ba-**ti**-kware takure (Cavineña²; Guillaume, 2007, s.1)

Sonra biz gör-git-Geç.z. tavuk

'Sonra tavuğu görmeye gittik'

(5) Waa dëkk bépp a wall-**si** woon. (Wolof³; Voisin, 2013, s.142)

Köy halkı bütün kurtar- gel-yap- Geç. Zaman

'Bütün köy onu kurtarmaya gelmişti.'

İH görevinde kullanılan dil bilgisel unsurlar, genellikle hareketin yönünü gösteren "git ve...fiil", "gel ve...fiil" (gel ve gör, git ve yap gibi) anlamlarını kodlayan bir ek, bir edat veya fiildir. Bunu Türkçedeki hareket olayları açısından ifade etmek gerekirse "Git bana çay al!" dendiğinde hareket konuşmacıdan uzağa doğru gerçekleşen bir hareketi kodlarken "Bana çay al gel!" cümlesinde hareket olayı konuşmacıya doğru bir yönü işaret etmektedir. İşte Türkçede sözlüksel bir unsur (fiil) yardımıyla yapılan bu tür hareket fiili-yön bağlantısı İH kodlayan dillerde fiile getirilen bazı ekler, edatlar veya yardımcı fiillerle ifade edilmektedir. (4)'te *-ti* eki gör- fiiline eklenerek "git ve gör-" anlamına gelen yönlü bir hareketi ifade etmektedir. (5)'te ise *-si* eki kurtar- fiiline eklenerek "gel ve yap-" anlamı katmıştır. Git- konuşmacıdan uzağa doğru bir yönü (andative), gel- ise konuşmacıya doğru bir hareketi (venitive) işaretlemektedir.

İH, hareket olayı ile ilişkilendirdiği fiillere yön ilişkisi dışında pek çok anlam ilişkisi katar. Dillere göre farklılık göstermekle birlikte amaçlı hareket, yönlü (deictic) hareket, yer değiştirme (translocative), konuşmacıdan uzağa doğru hareket (andative) konuşmacıya doğru hareket (venitive) gibi pek çok anlam ilişkisi oluşturur (Guillaume ve Koch, 2021, s. 4). İH' de en yaygın olarak kullanılan yön işaretçileri konuşmacıdan uzağa (andative) anlamı katan morfem ile konuşmacıya doğru (venitive) anlamı katan morfemleridir.

(7) Arntwe nte eyle-**yene**- ne (Pama-Nyungan⁴; Koch, 1984, s. 27-28).

Su sen getir **git ve** Zam.

'Git su getir/git ve su getir!'

(8) Mai ngarlku-**mana**-angg- athu (Adnyamathanha⁵; Tunbridge, 1988, s. 270)

Ye- VEN Ben yemek

² Kuzey Bolivya'nın Amazon ovalarında 1000'den fazla insan tarafından konuşulan bir dil.

³ Senegal, Gambiya ve Moritanya'da konuşulan Nijer-Kongo dillerine ait bir dil.

⁴ Avustralya Aborjin dillerinden bir dil.

⁵ Güney Avustralya'da konuşulan bir dil.

“**Geldim ve yemeği yedim.**”

Aslında bu morfemler, kullanıldığı dillerde *git-* ve *gel-* fiillerinin gizli bir kodlayıcısı işlevi görmektedir ve yön anlamını fiil yardımıyla kodlamaktadır. Ancak yön eklerinden farklı olarak pek çok anlamsal ilişkiyi fiil üzerinden ifade etmenin güçlü bir yolu olarak görülür.

Bir fiil tarafından açıklanan ön plandaki eylemin arka planında bir hareket olayı olduğunu belirtmek için diller arası yaygın bir dil bilgisi aracı olan İH'nin diğer önemli bir işlevi ise iki olay arasındaki zamansal ilişkiyi vurgulamasıdır. Birden fazla aşamaya sahip olaylarda ikincil bir hareket, ana fiilde kodlanan olaydan önce gelebilir, onu takip edebilir veya ona eşlik edebilir. Bu tür kullanımlar İH kodlayan dillerde oldukça yaygındır.

(9) i-kfa=*hín* ázrəf è məssi-s (Tamasheq⁶; Heath, 2005, s. 599-600).

O ver- AND para datif sahip

‘Gitti ve parayı efendisine verdi.’

(10) i-ššəyæ =*ádd* (Tamasheq; Heath, 2005, s. 599-600).

o çalış- VEN

‘Geldiğinde çalıştı/ Gelir gelmez çalıştı.’

(11) naada-suuta-*chiy*-núúy-jáy (Yagua⁷; Payne, 1985, s. 257).

O yıkan- AND dün

‘Dün yıkandı gitti’

(9)’da öncelik-sonralık ilişkisi, ilişkili hareket yoluyla vurgulanmıştır. İki aşamadan oluşan bir hareket olayı vardır. Önce gitmiş, sonra parayı vermiştir. (10)’da Eş zamanlı bir olay vardır. Türkçede “gelir gelmez” şeklinde bir zarf-fiil yardımıyla ifade edilebilecek olay, Tamasheq dilinde tek fiil yoluyla ve ilişkili hareket bildiren bir morfem yardımıyla ifade edilmiştir. (11)’de ise art arda yapılan bir hareket olayı vardır. Burada önce asıl fiil (yıkan-) kullanılmış ve bu fiile art zamanlılık ilişkisi katan bir ilişkili hareket morfemi eklenmiştir.

İH, ilk defa 1980’lerde Orta Avustralya dillerinde tespit edilmiş (Koch, 1984; Tunbridge, 1988; Wilkins, 1989 ve 1991), daha sonra 2000’li yıllardan itibaren Batı Amazonya’da (Guillaume, 2000, 2006, 2008, 2009; Sakel, 2004 ile başlayarak) Orta ve Kuzey Amerika, Afrika, Asya, Güney Pasifik ve Papua Yeni Gine dilleri olmak üzere pek çok dilde tespit edilmiştir. Başlangıçta İH’nin bu dillere özgü bir dil bilimsel kategori olduğu düşünülmüş ancak Trans-Himalaya dilleri (Jacques, 2013) ve Tunguzca (Stoyanova, 2016; Alonso de la Fuente vd., 2018; Pakendorf vd., 2021) gibi dillerde tespit edilen sınırlı sayıda kullanım İH’nin pek çok dilde -farklı stratejiler kullanılsa da- var olabileceğini ortaya koymuştur. İH, özel işaretçisi olmayan ancak İH anlamlarını yalnızca belirli bağlamlarda görüntüleyen işaretçilere sahip olan dillerde de tanınmıştır (Belkadi, 2015; Belkadi, 2016). Bunu, bir hareketi kodlayan dillerin bilişsel olarak yön kavramı bildirmeye eğilimli olmasına ve dillerin farklı kavramsallaştırma yolları kullanmasına bağlayabiliriz.

İH ile en önemli gelişmelerden biri, İH’nin yalnızca morfolojik bir kategori olmanın ötesinde sözlüksel ve söz dizimsel özellikler barındırdığına yönelik çalışmaların

⁶ Malî’de(Afrika) konuşulan bir dil.

⁷ Kuzeydoğu Peru’da konuşulan bir dil.

(Genetti vd., 2020; Ross, 2021; Lovstrand ve Ross, 2021) yapılmaya başlanmasıdır. Çalışmalar, insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından biri olan hareketin dillerde yalnızca morfolojik yollarla kodlamanın ötesinde özellikler barındırdığını iddia etmektedir. Genetti vd. (2020, s. 5) Wilkins'in (1991) İH'yi zaman, kip ve görünüş gibi evrensel bir dil bilgisi kategorisi olarak görmesinden yola çıkarak "Eğer İH evrensel bir kategori ise dünyadaki dillerin bu kategoriye farklı yapısal araçlarla kodlaması beklenen bir durumdur." demektedir. Böylece Genetti vd., İH'nin morfolojik yollarla kodlanamayacak kadar kapsamlı ve evrensel bir kategori olduğunu ortaya koymak istemiştir. Diller arası çalışmaların sayısı arttıkça bu durum daha da açıklığa kavuşmaya başlamıştır.

Lovstrand ve Ross'un (2021) yakın zamanlarda yaptığı çalışma, İH'nin yalnızca morfolojik bir kategori olmadığını doğrular niteliktedir. Lovstrand ve Ross, birden fazla fiilden oluşan seri fiil yapıları (SFY) ve çok fiilli yapılarda fiillerden birinin yolu veya yönü kodlayabileceğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar, SFY barındıran 121 dilin en az 60 tanesinde İH ifade eden yapılar olduğunu tespit etmiştir. Çalışma SFY ile sınırlı olmakla birlikte, birleşik fiillerde, yalancı sıralamada (pseudo coordination), zarf fiillerle oluşturulan çoklu fiillerde İH kullanımlarını tespit etmiştir. Lovstrand ve Ross, SFY'yi temel aldığı bu çalışmada SFY'nin İH kodlayan önemli bir kaynak olduğunu tespit etmiştir.

SFY ve zarf-fiille yapılan bu tür yapıların Türkçede de olduğu, yapılan çalışmalar yoluyla ortaya konulmuştur. Bu yazıda Türkçedeki zarf-fiille yapılan bazı birleşik fiiller ve SFY'nin İH kodlama işlevinde kullanıldığı görüşü savunulmaktadır.

3. İlişkili Hareket ve Türkçe Fiiller

Eklemeli bir dil olan Türkçede ekler, fiillere belirli anlam ilişkileri kazandırmaktadır ancak fiile sözlüksel ve söz dizimsel yollarla (ilişkili harekette olduğu gibi) yön, amaç, niyet, zamansal sıralama, görünüş vb. anlam ilişkileri kazandırmak başka bir dil bilgisel tercih olabilmektedir. Bu durum, Türkçede ilişkili hareketin sadece morfolojik bir kategori olmadığını, morfo-sentaktik ve sözlüksel bir kategori olduğunu tanıklar niteliktedir. Buna ek olarak Türkçede bazı zarf-fiil ekleri ve zaman ekleri ile birden fazla fiilden oluşan (seri fiil, birleşik fiil) yapılar yaygın olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla Türkçedeki İH yapıları, hem morfolojik hem de söz dizimsel özellikler sergileyebilmektedir. Bu açıdan Türkçedeki İH oluşumlarının birden fazla fiilden oluştuğunu ve fiillerden birinin diğer fiile çeşitli anlam ilişkileri kazandırdığını vurgulayarak bu yapıları ikiye ayırabiliriz:

3.1. Seri Fiil Şeklindeki İlişkili Hareket

Literatürde çok uzun süredir varlığı bilinen (Christaller, 1875) ancak sadece Afrika dillerine özgü bir fiil oluşumu olduğu zannedilen SFY, 1970'lerden sonra yapılan araştırmalar sayesinde daha fazla tanınır hâle gelmiş ve dünyadaki pek çok dilde SFY benzeri yapıların olduğu tespit edilmiştir. Yakın zamanda yapılan çalışmalar sayesinde Türkçede de SFY özelliği gösteren yapıların varlığı tespit edilmiştir (Duran, 2010; Graschenkov, 2015; Aydemir, 2018; Hirik, 2019; Çiğil, 2022).

Birden fazla fiilin herhangi bir bağlaç veya bağlayıcı unsur olmadan art arda gelerek tek fiil gibi hareket ettiği SFY, birleşik fiil ile benzer özelliklere sahip olmakla birlikte birleşik fiilden ayrı bir fiil oluşumu olarak kabul edilir. SFY, daha çok Afrika dillerinde yaygın bir kullanıma sahip olsa da pek çok dilde SFY oluşumu görülebilmektedir (Aikhenvald, 2006; Dixon, 2006; Foley vd. 1985; Givón, 1991; Durie, 1997; Aydemir, 2018; Hirik, 2019).

(12) *Musa be la ebi* (Nupe⁸, Tallerman, 2014, s. 102).

Musa **gel-** **al-** bıçak

'Musa bıçak alıp geldi./Musa bıçak aldı geldi.

(13) *Lei lo di saam lai* (Kantonca⁹).

Sen **al-** çok. eki kıyafet **gel-**

'Sen kıyafet al gel/getir.'

(14) Keyfin yoksa **git yat!**

Yukarıdaki kullanımlarda birden fazla fiilin tek olayı kodladığı görülmektedir.(12) ve (13) farklı dillerdeki kullanımlar olmasına rağmen aynı bilişsel alt yapıya sahiptir. Konuşur getir- demek yerine iki ayrı fiili (al- + gel-) art arda kullanarak tek olayı kodlamıştır.(14)'te Türkçede görülen yaygın bir kullanım örneğidir. Konuşur tek fiil yardımıyla olayı kodlamak yerine birden fazla fiili, tek fiil gibi kullanma yolunu seçmiştir.

SFY daha çok konuşma dilinde yaygın bir kullanıma sahiptir ve "tek olay"ı birden fazla fiil ile anlatma isteğinin ürünüdür. En az iki fiilden oluşan SFY'de fiillerden biri diğer fiile çeşitli anlam nüansları veya görünüşsel özellik katma işlevinde kullanılmaktadır. Son zamanlarda yapılan bir çalışma ile (Lovestrand ve Ross, 2021) SFY'nin İH işlevinde kullanıldığı tespit edilmiş ve bu tür SFY'ye İlişkili Hareket SFY (Associated Motion SVC) denilmiştir. Türkçedeki SFY oluşumlarında İH işlevinde kullanımların oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Türkçede İH bildiren SFY'de -diğer dillerde olduğu gibi- git- ve gel- fiillerinin etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca var- fiilinin git- yerine kullanıldığı yaygın olmayan kullanımlar da bulunmaktadır.

(15) İstanbul'a **gitti geldi**

(16) Bana bir ekmek **al gel**

(17) **Var git** dertlerinle uğraş.

Git- fiili diğer dillerde olduğu gibi konuşmacıdan uzağa doğru bir yönü işaret etmekte olup genellikle yapıyı oluşturan diğer fiilden önce gelerek ikinci fiilin yönünü göstermektedir. **Git-** fiilinin ikinci sırada yer aldığı kullanımda (17) ise yön anlamı, **git-** fiili ile yakın anlama sahip diğer bir fiil olan **var-** ile sağlanmıştır. Bu kullanımda gitme-olayını yakın anlamlı iki fiil yoluyla pekiştirme amacı da görülmektedir.

İH, yön ekleri veya yön belirteçlerinden farklı olarak hareket bildirmeyen bir fiille (durum fiili veya mental fiil) yön ilişkisi kurabilmektedir. Pek çok dilde İH'nin en dikkat çekici işlevlerinden biri olarak bu özellik gösterilir. Türkçede de İH'nin bu tür işlevi olduğu görülmektedir. Hareket bildirmeyen fiillere yön ilişkisi yükleme görevi yine git- ve gel- fiilleri yardımıyla yapılmaktadır.

(18) Sorun varsa **Git konuş** adamla

(19) Uykun geldiyse **git yat**

(20) **Gel gör** ne hâle düştüm.

(21) Küsmeye bana **gel barışalım** artık.

Üstteki kullanımlarda hareket bildirmeyen bir fiille arka planda da olsa bir yön ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Üstteki kullanımlara benzer şekilde **git-** fiili

⁸ Nijerya'nın kuzeyinde konuşulan bir dil.

⁹ Çin'in güneyinde konuşulan bir dil.

konuşmacıdan uzağa doğru bir hareketi işaret ederken **gel-** konuşmacıya doğru olan bir yöne atıfta bulunmaktadır.

(22) Evden **çıktı gitti**.

(23) Arabayı İstanbul'dan **gelip aldılar**.

(24) Ahmet, Ankara'ya **gidip geldi**.

İH'nin diğer dillerdeki belirgin işlevlerinden biri olan zamansal sıralama işlevi Türkçedeki kullanımlarda yaygın olarak bulunur. Bu kullanımlarda yön ilişkisinin geri planda, zaman ilişkisinin ön planda olduğu görülmektedir. Bu kullanımlarda gizli bir "ve" ilişkisi (çıktı ve gitti, önce çıktı sonra gitti.) dikkat çekmektedir. Bu "ve ilişkisi" İH barındıran dillerde oldukça belirgin bir kullanım sıklığına sahiptir. Türkçedeki kullanımlarda art arda gelen iki eylemin kısa süre içinde gerçekleştiğine (gitti ve geldi/gidip gelmesi uzun sürmedi.) dair gönderme vardır.

3.2. Birleşik Fiil Şeklindeki İlişkili Hareket

Birleşik fiil şeklindeki İH oluşumlarında git- ve gel- fiillerinin gramerleşme özellikleri sergilediği görülmektedir. Birleşik fiil oluşumlarında asıl fiil, gel- ve git-fiillerinden önce gelerek yapının anlamını taşıırken gel- ve git-, yardımcı fiil görevi üstlenerek ikinci sırada yer alır. Gel- ve git- fiilleri anlam özelliklerini kaybetmeye başlayarak görünüşsel bir rol (genellikle süreklilik) üstlenmiştir. Bu kullanımlarda zaman ekleri ile -(X)p zarf-fiil ekinin benzer işlevlere sahip olduğu, birbirinin yerine kolaylıkla kullanılabildiği görülmektedir. Yaygın olarak kullanılmayan diğer zarf-fiil eki ise -A zarf-fiilidir.

(25) Bu hikâye yıllardır **anlatılagelmiştir**.

(26) Bir gece ansızın **çıkageldi**.

(27) Elindeki paralar **uçtu gitti**.

(28) Yardım edin, adam **ölüp gidiyor!**

Üstteki kullanımlarda gel- ve git- fiillerin anlam kaybına uğradığı ve görünüşsel bir işleve sahip olduğu görülmekle birlikte geri planda git- ve gel- fiilinden kaynaklı bir yön anlamı fark edilmektedir.

Git-, gel- ve var- fiilleri ile yapılan bazı birleşik fiil oluşumları Türkçenin tarihî dönemlerinde oldukça yaygın bir kullanıma sahip olup İH'nin diğer dillerdeki kullanımına benzer şekilde fiile amaç-niyet ilişkisi yüklemektedir. Türkçenin Anadolu'daki ilk yazı dili olarak kabul edilen Eski Anadolu Türkçesinde yaygın olarak kullanılan örnekler aşağıda gösterilmiştir.

(29) Cân gözile ol nûrı ben bunda **sora geldüm** (Yunus Emre Divânı / s. 141).

(30) Atama dër isem kıomaya beni / Bilürem ki **isteyü varam** anı (Süheyl ü Nevbahâr, 254/2).

(31) Tar etegüne giñ kıoıtuğuna **sıgınu gelmişem** (Dede Korkut, Dresden Nüshası, 179-1).

(32) Bir gün bağa bu dilküyü **sora geldi** (Marzubân-nâme, B14a/4).

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan bu örneklerde bir zarf-fiil yardımıyla birleşen iki fiilin belirli anlam nüansları oluşturduğu görülmektedir. Bu kullanımlarda var-, gel-, ve git- fiilleri; yön ilişkisinin yanında açık bir niyet-amaç ilişkisini vurgulamaktadır. Örneğin (30)'daki **isteyü var-** birleşik fiili Türkiye Türkçesinde **istemeye git-** şeklinde

kullanılmakta ve bu kullanım açık bir şekilde yön ve amaç ilişkisi kurmaktadır. İlginç bir şekilde Türkiye Türkçesinde bir fiile yönelme eki getirilerek yapılan bu anlam ilişkisi Eski Anadolu Türkçesinde zarf-fiil (-A) ekinin birbirine bağladığı iki fiil ile yapılmaktadır. Benzer anlam ilişkileri, (29), (31) ve (32)'de görülmektedir. Türkiye Türkçesinde bu kullanımlarda yönelme eki yerine bir edat (için) kullanılabilir.

- İsteyü var: istemeye gitmek, bir şeyi istemek için gitmek.
- Sıgınu gelmek: sığınmaya gelmek, sığınmak için gelmek.
- Sora gel-: sormaya gelmek, sormak için gelmek.

Bu durum, diğer dillerde görüldüğü gibi yön ekleri ile İH'nin birbiriyle dönüşümlü veya yakın işlevlerde kullanılabileceğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca git-, gel- ve var- fiilleri yapılan hareketin yönüne göndermede bulunmaktadır. Bir hareket varsa bu hareket mutlaka belirli bir yöne doğru olacaktır. Diller de gizli veya açık bir şekilde bu yönü kodlamak istemektedir.

Sonuç

Bu yazıda evrensel bir kategori olarak kabul edilen İH'nin Türkçedeki görünümü incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Genellikle morfolojik bir kategori olarak kabul edilen İH, Türkçede morfo-sentaktik ve sözlüksel özellikler göstermektedir.
- Türkçe İH, birden fazla fiilden oluşan yapılarda (SFY ve birleşik fiil) görülmektedir. Birden fazla fiilden oluşan yapılarda fiillerden biri; diğer fiile yön, amaç, zamansal sıralama, görünüş vb. anlam ilişkileri katmaktadır. Bu tür anlam ilişkileri, İH'nin diğer dillerdeki kullanım özellikleri ile benzerlik göstermektedir.
- Türkçede İH işlevinde kullanılan git-, gel- ve var- fiilleri dünyadaki diğer dillerdeki fiillerle işlev açısından benzerlik göstermektedir.
- Türkçede SFY ve birleşik fiil yapımında kullanılan bazı zarf-fiil ve zaman ekleri İH oluşumunun morfolojik yönüne kaynaklık etmektedir.
- Türkçenin tarihî dönemlerinde İH kullanımlarının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.
- İH'nin yaygın kullanım özelliklerinden biri olan durum fiillerine yön anlamı katma özelliği, dünya dillerinde olduğu gibi Türkçede de görülmektedir.

Temel özelliği eklendiği fiillere başta yön anlamı olmak üzere çeşitli anlam ilişkileri katan İH'nin Türkçedeki görünümü genel çizgileriyle ortaya konmuş olup İH ile ilgili çalışmalara bazı veriler sunmak amaçlanmıştır. Türkçe İH üzerine yapılacak çalışmalar, evrensel özellikler gösteren İH'nin diğer diller ile benzer ve farklı yönlerine ışık tutacaktır.

Kaynakça

- Aikhenvald, A. Y. (2006). Serial Verb Constructions in Typological Perspective. *Serial Verb Constructions: A Crosslinguistic Typology*. (ed. A. Aikhenvald-R. Dixon). Oxford: Oxford University Press: 1-68.
- Alonso de la Fuente, J.A. & Guillaume J. (2018). Associated Motion in Manchu in Typological Perspective. *Language and Linguistics*, 19(4), 501-524.
- Aristoteles (2010). *Metafizik* (Çev. Ahmet Arslan). İstanbul: Sosyal Yayınlar

- Aydemir, İ. A. (2019). Çağdaş Türk Dillerinde Sıralı Fiil Yapıları. *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 155-163.
- Belkadi, A. (2015). Associated Motion with Deictic Directional: A Comparative Overview. (ed. C. Hemmings). *SOAS Working Papers in Linguistics*, 6, 49-76.
- Belkadi, A. (2016). Associated Motion Constructions in African Languages. *Africana Linguistica*, 22, 43-70.
- Born, M. (1995). *Görelilik Kuramı* (Çev: Celal Kaplan). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Christaller, J. G. (1875). *A Grammar of the Asante and Fante Language Called Tshi [Chwee, Twi] Based on the Akuapem Dialect with Reference to the Other (Akan and Fante) Dialects*. Basel: Basel Evangelical Mission Society
- Cin, A. (2012). *Mes'ud bin Ahmed Süheyl ü Neo-bahâr (Kenzü'l-Bedâyî)*, İnceleme- Metin-Dizin. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çiğil, A. (2022). *Eski Anadolu Türkçesinde Seri Fiil Yapıları*. Doktora Tezi. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
- Dixon, R. M. W. (2006). Serial Verb Constructions: Conspectus and Coda. *Serial Verb Constructions A Cross-linguistic Typology*. (ed. A. Y. Aikhenvald -R. M. W. Dixon). Oxford: Oxford University Press: 338-350.
- Dryer, M. S. (2021). Associated Motion and Directionals: Where They Overlap. *Associated Motion*. (ed. Antoine. Guillaume & Robert. Koch). Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Duran, N. (2010). *Semantic and Syntactic Analysis of Turkish Serial Verb Constructions*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi
- Durie, M. (1997). Grammatical Structures in Verb Serialization. *Complex Predicates*. (ed. Alex Alsina - Joan Bresnan - Peter Sells). Stanford: CSLI Publications: 289-354.
- Einstein, A. (2002). *İzafiyet Teorisi*. (Çev. Gülen Aktaş). İstanbul: Say Yayınları
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Kitabı-I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Foley, W.A. & Olson, M. (1985). Clausehood and Verb Serialization. *Grammar Inside and Outside the Clause*. (ed. Johanna Nichols - Anthony C. Woodbury). Cambridge: Cambridge University Press: 17-60.
- Galilei, G. (1962). *Dialogue Concerning the Two Chief World Systems, Ptolemaic and Copernican*. Second Revised edition: Ptolemaic and Copernican. Berkeley: University of California Press.
- Genetti, C. - vd. (2020). Direction and Associated Motion in Tibeto-Burman. *Linguistic Typology*. 25.
- Givón, T. (1991). Some Substantive Issues Concerning Verb Serialization: Grammatical vs. Cognitive Packaging. *Serial Verbs: Grammatical, Comparative and Cognitive Approaches*. (ed. Claire Lefebvre). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing: 137-184.
- Graschenkov, P. V. (2015). *Turkic Converbs and Serialization: Syntax, Semantics, Grammaticalization*. Moscow: Yazyki Slavianskoj Kultury
- Gruber, J. S. (1965) *Studies in Lexical Relations*, Doctoral Dissertation. MIT, Cambridge, MA. Also published in J. Gruber (1976) *Lexical Structures in Syntax and Semantics*. North-Holland, Amsterdam,1-210

- Guillaume, A. & Harold Koch (2021). Introduction: Associated Motion as A Grammatical Category in Linguistic Typology. *Associated Motion (Empirical Approaches to Language Typology)*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Guillaume, A. (2000). Directionals Versus Associated Motions in Cavineña.. *LACUS Forum XXVI: The Lexicon*, 395-401. (ed. Alan K. Melby & Arle L. Lommel). Fullerton, CA: The Linguistic Association of Canada and The United States.
- Guillaume, A. (2006). La Catégorie du Mouvement Associé En Cavineña : Apport À Une Typologie De L'encodage Du Mouvement Et De La Trajectoire. *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, 101(1), 415-436.
- Guillaume, A. (2007). Les Suffixes Verbaux de Mouvement Associé En Cavineña to Appear in *Faits de Langues : les Cahiers* (Cahiers de Linguistique de l'INALCO Nouvelle
- Guillaume, A. (2008). *A grammar of Cavineña*. (Mouton Grammar Library 44). Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Guillaume, A. (2009). Les Suffixes Verbaux de Mouvement Associé en Cavineña. *In Faits de Langues, Les Cahiers*, N.1. OPHRYS.
- Guillaume, A. (2016). Associated Motion in South America: Typological and Areal Perspectives. *Linguistic Typology*, 20(1), 81-177.
- Gül, E. S. (2010). *Aristoteles'te Fizik-Metafizik İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Heath, J. (2005). *Grammar of Tamashek (Tuareg of Mali)*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hirik, E. (2019). Seri Fiil Yapıları ve Türkçe. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, XVI(61), 120-141.
- Jackendoff, R. S. (1983). *Semantics and Cognition*. Cambridge: MIT Press.
- Jacques, G. (2013). Harmonization and Disharmonization of Affix Ordering and Basic Word Order. *Linguistic Typology*, 17(2), 187-217.
- Jacques, G., vd. (2021). Associated Motion in Sino-Tibetan, with A Focus on Gyalrongic and Kiranti. *Associated Motion (Empirical Approaches to Language Typology)*. (ed. Antoine Guillaume & Harold Koch). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Koch, H. (1984). The Category of Associated Motion in Kaytej. *Language in Central Australia*, 1, 23-34.
- Korkmaz, Z. (2017). *Marzubân-nâme Tercümesi, Destûr-ı Şâhî*. Ankara: TDK Yayınları
- Lovestrand, J. & Ross D. (2021). Serial Verb Constructions and Motion Semantics. *Associated Motion (Empirical Approaches to Language Typology)*. (ed. Antoine Guillaume & Harold Koch). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Motte, A. (1934). *Sir Isaac Newton's Mathematical Principles of Natural Philosophy and His System of the World*, Revised Florian Cajori, Berkeley: University of California Press
- Özcalışkan, Ş., & Slobin, D. I. (1999). Learning How to Search for The Frog: Expression of The Manner of Motion in English, Spanish, and Turkish *Proceedings of the 23rd Annual Boston University Conference on Language Development* (pp. 541-552). . (ed. Greenhill, H. Littlefield & C. Tano). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Özcalışkan, Ş., & Slobin, D. I. (2000). Climb up vs. Ascend Climbing: Lexicalisation Choices in Expressing Motion Events with Manner and Path Components.

- Proceedings of the 24th Annual Boston University Conference on Language Development: Vol. II* (pp.558-520). (ed. Howell, S. A. Fish & T. Keith-Lucas). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Özcalışkan, Ş., & Slobin, D. I. (2003). Codability Effects on The Expression of Manner of Motion in Turkish and English. *Studies in Turkish Linguistics* (pp. 259-270). (ed. Ozsoy, D. Akar, M. Nakipoğlu- Demiralp, E. Erguvanlı-Taylan & A. Aksu-Koc). İstanbul: Boğazici University Press.
- Özyürek, A., & Özcalışkan, Ş. (2000). How Do Children Learn to Conflate Manner and Path in Their Speech and Gestures? Differences in English and Turkish., *The Proceedings of the Thirtieth Annual Child Language Research Forum* (pp. 77-85). (ed. V. Clark). Stanford: CA: CSLI Publications.
- Pakendorf, B. & Stoyanova, N. (2021). Associated Motion in Tungusic Languages: A Case of Mixed Argument Structure *Associated Motion (Empirical Approaches to Language Typology)*. (ed. Antoine Guillaume & Harold Koch). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Payne, D. L. (1985). *Aspects of the Grammar of Yagua*. Ph.D. Dissertation. University of California: Los Angeles
- Rose, F. (2015). Associated Motion in Mojeño Trinitario: Some Typological Considerations. *Folia Linguistica*, 49(1), 117-158.
- Ross, D. (2021). *Pseudocoordination, Serial Verb Constructions and Multi-Verb Predicates: The Relationship between Form and Structure*, Doctoral Dissertation. Illinois: University of Illinois:
- Sakel, J. (2004). *A grammar of Mose'ten* (Mouton Grammar Library 33). Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Slobin, D., I. & Hoiting, N. (1994). *Reference to Movement in Spoken and Signed Languages: Typological Considerations*. Berkeley Linguistics Society (BLS), 20, 487-505.
- Slobin, D., I. (2004). The Many Ways to Search for A Frog: Linguistic Typology and The Expression of Motion Events. *Relating Events in Narrative: Typological and Contextual Perspectives* (pp. 219-257). (ed. S. Stromqvist & L. Verhoeven). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Stoyanova, N. M. (2016). Pokazateli "Dviženija S Cel'ju" i Sobytijnaja Struktura: Suffiks -nda V Nanajskom Jazyke [Markers of "Motion-Cum-Purpose" and Event Structure: -nda Suffix in Nanai]. *Voprosy Jazykoznanija*, 4, 86-111
- Tallerman, M. (2014). *Understanding Syntax*. Publisher: Taylor & Francis.
- Talmy, L. (1985). Lexicalization Patterns: Semantic Structure in Lexical Forms. *Language Typology and Syntactic Description* (pp. 57-149).(ed. T. Shopen). New York: Cambridge University Press.
- Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics (Vols. 1-2)*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Taş, İ. (2017). *Şeyyâd Hamza, Yûsuf ve Zelîhâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tatçı, M. (1991). *Yunus Emre Divânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Toplu, A. B. (2011). *Linguistic Expression and Conceptual Representation of Motion Events in Turkish, English and French: An Experimental Study*. Unpublished PhD Dissertation. Ankara: Middle East Technical University.

- Tunbridge, D. (1988). Affixes of Motion and Direction in Adnyamathanha *Complex Sentence Constructions in Australian Languages*. (ed. P.K. Austin). Netherlands: John Benjamins Publishing Company.
- Voisin, S. (2013). Expression de Trajectoire Dans Quelques Langues Atlantiques (Groupe Nord). *Faits de Langues*, 42(2), 131-152.
- Wilkins, D. P. (1989). *Mparntwe Arrernte (Aranda)*. *Studies in The Structure and Semantics of Grammar*. Doctoral Dissertation. Australia: Australian National University
- Wilkins, D. P. (1991). The Semantics, Pragmatics and Diachronic Development of Associated Motion in Mparntwe Arrernte. *Buffalo Papers in Linguistics*, 1, 207-257.